

Jupiter terug in Arnhem

Laatste herstel van oorlogsschade.

Verstuurd in 1936 aan den jongen dame A v.d. Linden

1. Inleiding.

Tussen de rijbanen van de Jansbinnensingel en de Jansbuitensingel, de Velperbinnensingel en de Velperbuitensingel, de Eusebiusbinnensingel en de Eusebiusbuitensingel in Arnhem bevindt zich een langgerekt licht gebogen plantsoen. Het strekt zich uit tussen het Willemsplein (westen) en het Airborneplein (oosten), en maakt deel uit van een gordel van singelparken rondom het centrum op de plaats van de oude vestingwerken.

In dit plantsoen staan zes tuinbeelden (en daarnaast ook nog twee fonteinen en een siervaas). Deze beelden maken deel uit van een groep van oorspronkelijk 8, in 1710-1713 vervaardigd door Ignatius van Logteren en waren ooit geplaatst op de buitenplaats Boom en Bosch te Breukelen. In 1856 vestigde de eigenaar, baron Van den Brakell tot den Brakell zich aan de Velperbinnensingel in Arnhem en in 1859 schonk hij de beelden aan de stad Arnhem. Ze zijn toen geplaatst in genoemd plantsoen.

Na allerlei omzwervingen en bijzondere wederwaardigheden hebben zes van die beelden sinds enige jaren weer een definitieve plaats in het plantsoen. Het zijn beelden¹ van Juno, van Neptunus en Venus, van Pluto en Proserpina en van een Bacchante (het beeld van Juno was recent beschadigd en wordt op dit moment weer gerestaureerd). De andere twee, van Jupiter – dat een paar vormde met het beeld van Juno – en van een Bacchus – dat een paar vormde met dat van een Bacchante, zijn in de Tweede Wereldoorlog verloren gegaan.

Twee leden van het Arnhems historisch genootschap Prodesse Conamur sinds 1792 (Jan van Lookeren Campagne en Kees Kant) hebben vanuit hun betrokkenheid bij deze historische tuinbeelden het idee opgevat om het tijdens de slag om Arnhem in september 1944 vernielde beeld van Jupiter, als kopie, weer terug te brengen in Arnhem. Prodesse Conamur heeft dit initiatief overgenomen en voor de realisatie dit project opgestart.

¹ We hanteren de namen die zijn gebruikt door P.M. Fischer in een artikel in ons tijdschrift Arnhem de Genoeglijkste, jaargang 21, nummer 1, maart 2001. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gebruikt in de beschrijving van het complex met het nummer 516717 gedeeltelijk andere namen. Ook elders komen andere namen voor.

2. Het doel en de achtergrond van het project

a. Het doel van het project

We willen met dit project het (vernield) beeld van Jupiter weer terugbrengen in Arnhem. Op zijn oorspronkelijke plaats aan de “kop” van het plantsoen. Daartoe moet het aan de hand van beschikbaar foto-materiaal nieuw worden gemaakt.

Om dit te kunnen realiseren willen we de benodigde financiën bij elkaar brengen en hebben we al besproken met een kunstenaar dat het opnieuw maken mogelijk is en afspraken gemaakt met de Gemeente Arnhem dat het beeld op de door ons gedachte plaats zal worden geplaatst (zie verder hierna in het hoofdstuk “Betrokkenen”).

b. De achtergrond en de motivatie van het project

De nog bestaande 6 beelden zijn aangewezen als Rijksmonument en maken samen met de hiervoor genoemde fontein en de siervaas deel uit van het complex met het nummer 516717. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed formuleert zijn waardering hiervoor als volgt:

“De zes BEELDEN, de SIERVAAS en de twee FONTEINEN in het plantsoen tussen de singels, geven een goed en zeer karakteristiek beeld van een laat 19de-eeuwse formele plantsoen-inrichting. De objecten zijn essentiële en thans zeldzame en relatief gave overblijfselen van de monumentale 19de eeuwse stadsuitleg van Arnhem. De objecten in het verkleinde en qua beplanting gewijzigde plantsoen vormen nog steeds een sterk beeldbepalend historisch element ter plaatse van de singels.”

De waardering voor een van de beelden, dat van de Bacchante (monumentnummer 532274), wordt als volgt verwoord:

“Stenen BEELD uit de 18e eeuw, vervaardigd door Ignatius van Logteren.

- Van kunsthistorische waarde als goed voorbeeld van een 18e eeuwse beeld met hoogwaardige esthetische kwaliteiten.

- Van kunsthistorische waarde als gaaf bewaard beeld, oorspronkelijk deel uitmakend van een groep van 8 stuks, uit het oeuvre van Ignatius van Logteren.

- Van ensemblewaarde als onderdeel van een laat-negentiende eeuwse plantsoenaanleg in formele geometrische stijl, en als zodanig van bijzonder belang voor het zichtbaar houden van de karakteristieke 19e eeuwse singelstructuur ter plaatse.

- Van cultuurhistorische waarde als bijzondere uitdrukking van één aspect van de stedelijke ontwikkeling van Arnhem in de 19e eeuw, namelijk de verfraaiing van de stad met voorname singelparken. De gift van een groep beelden aan de stad Arnhem door F.G. Staatskin baron van Brakell tot Brakell is hiervan een bijzondere uitdrukking.”

In deze beeldengroep ontbreekt dus als gevolg van de oorlog het beeld van Jupiter.

Dit beeld heeft Ignatius van Logteren gemaakt als deel van een paar met Juno, de vrouw van Jupiter. Bovendien is Jupiter de oppergod; zijn beeld nam ook daarom een bijzondere plaats in binnen de groep.

Twee redenen waarom het weer terugbrengen in Arnhem van zijn beeld, naar onze mening een must is. En waarom het beeld zal worden geplaatst op de “kop” van het plantsoen, de standplaats op het moment van de vernieling van het beeld die ook nu beschikbaar is.

Hiervoor hebben we al vermeld dat het beeld tijdens de Slag om Arnhem vernield is. Volgend jaar is het 75 jaar geleden dat Arnhem het toneel was van het oorlogsgeweld in de poging van de geallieerden de Duitsers een beslissende slag toe te brengen door de brug bij Arnhem in handen te krijgen. Dit met het doel om hun opmars via Nederland en Arnhem mogelijk te maken. In dat licht bezien is het terugbrengen van dit beeld ‘het laatste herstel van oorlogsschade’ in Arnhem en als het afronden van een dramatische periode waar Arnhem door getroffen is en die tot op de dag van vandaag zijn sporen heeft achtergelaten. Het project heeft daarom als ondertitel: “Laatste herstel van oorlogsschade”.

Bij het maken van de tijdplanning (zie hierna) hebben we ook dit aspect meegenomen.

3. De bij het project betrokkenen en hun rol

a. Prodesse Conamur

Het Arnheems historisch genootschap Prodesse Conamur sinds 1792 is de trekker van het project en werft de fondsen, nodig om het beeld opnieuw te maken.

b. Beeldhouwerij en restauratie-atelier Ton Mooy

Ton Mooy is expert op het gebied van dit soort tuinbeelden gehouwen uit zandsteen.

Jaren geleden is hij door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed aan de gemeente Arnhem aanbevolen om de beelden te restaureren. Dat was na de ontdekking van de beelden – als afkomstig van Van Logteren – in de zestiger jaren toen zij voor het merendeel tijdelijk een plaats gekregen hadden in het Park Zypendaal.

Nadere informatie over de heer Mooy is te vinden op de website <http://www.tonmooy.nl/>

In een van zijn projecten heeft hij, samen met de beeldhouwers bij hem in dienst, jarenlang gewerkt aan de restauratie en het aan de hand van afbeeldingen maken van kopieën bij de restauratie van de Sint Jan in Den Bosch. In totaal restaureerde en kopieerde hij daar zo'n 100 beelden.

Mogelijk is hij de enige of één van de weinigen in Nederland die in staat is om aan de hand van afbeeldingen op ansichtkaarten een natuurgetrouwe kopie te maken van een beeld als de Jupiter.

De heer Mooy heeft aangegeven dat hij inderdaad in staat is om aan de hand van bestaande informatie (in casu beeldmateriaal) een dergelijke kopie te maken en heeft daarvoor een offerte uitgebracht. Die offerte is als bijlage 1 aan dit projectplan toegevoegd.

c. Gemeente Arnhem

De gemeente Arnhem

De gemeente Arnhem neemt de plaatsing van het beeld voor zijn rekening en zorgt voor de fundering.

Eventueel benodigde vergunningen e.d. worden ook door de gemeente geregeld.

De gemeente is eigenaar van de grond waarop het beeld zal worden geplaatst.

De gemeente heeft inmiddels per e-mail ingestemd met deze bijdrage aan het project. Die e-mail is als bijlage 2 gevoegd bij deze aanvraag.

d. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed begeleidt op dit moment de restauratie van Juno, een van de andere zes beelden. Na plaatsing bij Muis Sacrum is dit beschadigd geraakt. De restauratie is al in een ver gevorderd stadium.

De Rijksdienst is op de hoogte van ons project en heeft aangegeven daarin geïnteresseerd te zijn.

Vertegenwoordigers van de dienst treden op als externe deskundigen tijdens het maakproces.

Wij gaan ervan uit dat t.z.t. ook Jupiter zal worden opgenomen in het complex met het nummer 516717.

4. Tijdpad

Prodesse Conamur wil in samenwerking met de initiatiefnemers de fondswerving afgerond hebben op of omstreeks 1 april 2019.

Rond 1 april wordt de opdracht verstrekt aan de kunstenaar.

Hij is dan in staat de dan resterende tijd tot september aan de hand van de beschikbare afbeeldingen een ontwerp te maken en het beeld zelf te vervaardigen

Tijdens dit proces wordt de ontwikkeling beoordeeld door de gemeente en door vertegenwoordigers van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Onthulling van het beeld zal dan plaats vinden in september 2019 als onderdeel van de jaarlijkse herdenking van de Slag om Arnhem die altijd veel aandacht krijgt. En zeker in 2019, bij de 75e herdenking.

5. Financiën

Volgens de offerte van de kunstenaar (zie bijlage 2) zijn de kosten van de levering van een zandstenen van Jupiter met sokkel € 41.073,00 (inclusief BTW). De overige kosten (van de plaatsing en alles wat daarbij hoort) worden gedragen door de gemeente Arnhem, en worden daarom in dit projectplan buiten beeld gelaten.

Aanvragen voor een financiële bijdrage om het benodigde bedrag van € 41.073,00 te dekken zullen wij doen bij fondsen die wat hun doelstelling betreft passen bij dit project. Wij denken op dit moment aan landelijke fondsen zoals het Mondriaanfonds, het Prins Bernhard Cultuurfonds Gelderland, het BNG Cultuurfonds, het ING Nederland fonds en het V-fonds. En aan Arnhemse fondsen en aan Arnhem gelieerde fondsen/organisaties zoals de Dullertstichting, de Sint Nicolai Broederschap en de Stichting Het Burger en Nieuwe Weeshuis. Ook zullen wij organisaties als de Poorters, de Arnhem Ambassadeurs en ondernemersverenigingen benaderen. Verder willen wij de leden van Prodesse Conamur in het bijzonder en de Arnhemse burgers in het algemeen door middel van een intensieve informatiecampaignede informeren en interesseren, en hen ook opwekken ons project te ondersteunen als sponsor.

Als op 1 april 2019 niet vast staat dat het project financieel rond is, zullen we het beëindigen en iedereen die een financiële bijdrage geleverd heeft weer terugbetalen.

6. Communicatie

Voor de communicatie zullen wij gebruik maken van:

a. De schrijvende commerciële pers in Arnhem:

De redactie van het dagblad "De Gelderlander";

De redactie van het huis aan huisblad "De Arnhemse Koerier"

De redactie van Hét Gemeentenuws

De redactie van internetfora Indebuurt Arnhem, Arnhem-Direct, en IkHouVanArnhem

b. De lokale TV Arnhem

c. Een presentatie in de Historische herberg

d. De website van Prodesse Conamur.

Op de website zal speciale aandacht besteed worden aan het project door:

- het projectplan daar te plaatsen;
- De voortgang van het project periodiek – één keer per maand te updaten.
- Publiceren van de mogelijkheden om (bijv eigentijds via de "Tikkie" betaalfaciliteit van de banken) bij te dragen aan de crowdfunding activiteit die opgestart zal worden

e. Sociale media als Facebook, WhatsApp waar mogelijk

f. Gerichte benadering van instellingen, verenigingen en organisaties.

We zullen instellingen, verenigingen, ondernemers in de binnenstad, bewoners vertegenwoordigingen in de binnenstad van Arnhem gericht benaderen met informatie.

Ton Mooy

Beeldhouwerij b.v.

Geachte heer Kant

Offerte voor de levering van een zandstenen beeld met sokkel voorstellende de god Jupiter.

De werkzaamheden en leveringen bestaan uit:

- het maken van een schaalmodel
- het leveren van het beeld 210x80x70 cm
- het leveren van een sokkel welke uitgevoerd zal worden zoals de sokkels van de beelden die op de singel staan
- het plaatsen van sokkel en beeld op een daarvoor door de gemeente aangewezen plek

Het materiaal dat gebruikt zal worden is Bentheimer zandsteen, het materiaal waarin ook de andere beelden van de serie zijn uitgevoerd.

De gemeente moet zorg dragen voor een betonnen fundering 100x100x20 cm.

Totale kosten van werkzaamheden en leveringen bedragen € 41.073,- inclusief B.T.W.

Groeten Ton Mooy

Bijlage 2:

Van: Monique Asbreuk <Monique.Asbreuk@arnhem.nl>
Verzonden: dinsdag 9 oktober 2018 15:21
Aan: kantc <kantc@kpnmail.nl>
CC: Pieter Polman <Pieter.Polman@arnhem.nl>; Jeroen van Gaalen <Jeroen.van.Gaalen@arnhem.nl>; Marleen Langendijk <Marleen.Langendijk@arnhem.nl>
Onderwerp: FW: Jupiter en de gemeente

Geachte heer Kant,

De gemeente ondersteunt uw initiatief om het beeld Jupiter weer op zijn oorspronkelijke plek op de Jansbuitensingel te laten terugkeren van harte. Wij waarderen het dat u de fondsenwerving voor de reconstructie van Jupiter op zich neemt.

Op het moment dat er voldoende geld is voor de reconstructie (geraamde kosten €40.000), zijn wij graag bereid het plan over te nemen. Dat wil zeggen dat de gemeente de opdracht aan Ton Mooy zal verlenen, de omgevingsvergunning zal aanvragen, het beeld t.z.t. zal laten plaatsen en daarna zal onderhouden. Voorwaarde hiervoor is wel dat u zorgdraagt voor de financiële afhandeling van het project. Hier zal de gemeente geen rol in nemen.

Vertrouwende u hiermee naar tevredenheid te hebben geïnformeerd,

Hartelijke groet,
Monique Asbreuk
Bestuursadviseur
Strategie, Beleid en Regie
Afdeling Sociaal-Economisch

Bereikbaar: maandag t/m woensdag
Telefoon 026 - 377 5006
E-mail monique.asbreuk@arnhem.nl
Internet www.arnhem.nl